

Náhradní pozemek

V řízení o vydání náhradního pozemku podle zákona č. [229/1991](#) Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, dojde k porušení ústavně zaručeného práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, nevyzve-li obecný soud neúspěšného žadatele k označení jiných vhodných pozemků způsobilých uspokojit jím uplatněný nárok.

(Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. IV.ÚS 3094/23 ze dne 7.5.2024)

Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti stěžovatelek 1) O.K. a 2) MUDr. I.K., obou zastoupených JUDr. P.Š., Ph.D., advokátem, sídlem P., proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2023, č. j. 28 Cdo 2357/2023-526, a rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem - pobočky v Liberci ze dne 27. 4. 2023, č. j. 35 Co 322/2022-470, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Ústí nad Labem - pobočky v Liberci, jako účastníků řízení, a A) České republiky - Státního pozemkového úřadu, sídlem Husinecká 1024/11a, Praha 3, zastoupené JUDr. M.P., Ph.D., advokátem, sídlem P., a B) obchodní společnosti Rybářství Doksy spol. s r. o., sídlem D., zastoupené JUDr. T.H., advokátem, sídlem P., jako vedlejších účastníků řízení, tak, že nejvyšší soud usnesením ze dne 29. 8. 2023, č. j. 28 Cdo 2357/2023-526, v rozsahu, ve kterém odmítl dovolání stěžovatelky O.K. proti výroku II. rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem - pobočky v Liberci ze dne 27. 4. 2023, č. j. 35 Co 322/2022-470, porušil základní právo stěžovatelky O.K. na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Nejvyšší soud usnesením ze dne 29. 8. 2023, č. j. 28 Cdo 2357/2023-526, v rozsahu, ve kterém odmítl dovolání stěžovatelky MUDr. I.K. proti výroku III. rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem - pobočky v Liberci ze dne 27. 4. 2023, č. j. 35 Co 322/2022-470, a Krajský soud v Ústí nad Labem - pobočky v Liberci výrokem III. a V. uvedeného rozsudku porušily základní právo stěžovatelky MUDr. I.K. na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2023, č. j. 28 Cdo 2357/2023-526, se ruší v rozsahu, kterým bylo výrokem I. odmítnuto dovolání stěžovatelky O.K. proti výrokům II., IV. a VI. rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem - pobočky v Liberci ze dne 27. 4. 2023, č. j. 35 Co 322/2022-470, a v rozsahu, kterým bylo odmítnuto dovolání stěžovatelky MUDr. I.K. proti výrokům III. a V. rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem - pobočky v Liberci ze dne 27. 4. 2023, č. j. 35 Co 322/2022-470, a ve výrocích II., III., IV. a V. Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem - pobočky v Liberci ze dne 27. 4. 2023, č. j. 35 Co 322/2022-470, se ruší ve výrocích III. a V. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Z odůvodnění:

I. Vymezení věci a průběh předchozího řízení

1. V nyní posuzované věci se každá ze stěžovatelek jako osoba oprávněná dle § 4 zákona č. [229/1991](#) Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku ("zákon o půdě"), domáhala nahrazení projevu vůle České republiky - Státního pozemkového úřadu ("SPÚ") uzavřít s každou z nich smlouvu o bezúplatném převodu konkrétních pozemků v katastrálním území Doksy u Máchova jezera. Tímto způsobem usilovaly o vydání náhradních pozemků (první stěžovatelka žádala tři pozemky, druhá jeden) za pozemky odňaté, jejichž naturální restituci brání zákonem stanovené překážky. Okresní soud v České Lípě ("okresní soud") rozsudkem ze dne 11. 5. 2022, č. j. 36 C 43/2019-352, stěžovatelkám vyhověl a nahradil projev vůle SPÚ uzavřít s každou z

nich smlouvu o bezúplatnému převodu požadovaných pozemků podle § 11a zákona o půdě (výroky 1 a 2) a rozhodl o nákladech řízení (výrok III.).

2. Krajský soud v Ústí nad Labem - pobočka v Liberci ("krajský soud") potvrdil výrok I. rozsudku okresního soudu pouze ohledně jednoho z pozemků, který požadovala první stěžovatelka (výrok I.); ohledně zbylých dvou pozemků požadovaných první stěžovatelkou a pozemku požadovaného druhou stěžovatelkou výroky 1 a 2 rozsudku okresního soudu změnil tak, že zamítl žalobu první stěžovatelky (výrok II.) i druhé stěžovatelky (výrok III.) a uložil nahradit náklady řízení před soudy obou stupňů první stěžovatelce ve vztahu k SPÚ a druhé vedlejší účastnici, která byla vedlejší účastnicí na straně SPÚ (výroky IV. a VI.) a druhé stěžovatelce ve vztahu k SPÚ (výrok V). Důvodem zamítnutí žalob byl závěr krajského soudu, že vymezené pozemky nejsou k převodu na stěžovatelky vhodné. V případě první stěžovatelky totiž stát již nebyl jejich vlastníkem, neboť SPÚ oba pozemky po rozhodnutí okresního soudu převedl na druhou vedlejší účastnici. Krajský soud přitom dospěl k závěru, že tento postup nebyl v rozporu s dobrými mravy, neboť primárně nesledoval záměr zmařit stěžovatelčin nárok. Současně krajský soud konstatoval, že první stěžovatelka již nedisponuje ani dostatečným restitučním nárokem (v mezidobí došlo v jiných řízeních k uspokojení některých restitučních nároků pravomocnými rozsudky jiných soudů). Krajský soud přitom neuznal její další nároky plynoucí z § 18a zákona o půdě, neboť by postupoval v rozporu se zásadou zákazu novot.

3. Dovolání, kterým se stěžovatelky proti rozhodnutí krajského soudu (vyjma výroku I.) bránily, Nejvyšší soud odmítl dle § 243c odst. 1 zákona č. [99/1963](#) Sb., občanský soudní řád ("o. s. ř.") jako nepřijatelné. Jako vadnou a neprojednatelnou označil Nejvyšší soud tu část dovolání, ve které první stěžovatelka předestřela otázku platnosti smlouvy o převodu vlastnického práva k pozemkům na druhou vedlejší účastnici v době, kdy probíhalo řízení mezi stěžovatelkami a SPÚ o nahrazení projevu vůle SPÚ (resp. byl již i vynesena rozsudek). První stěžovatelka údajně řádně nevymezila důvod přípustnosti dovolání (tzn. odklon krajského soudu od ustálené rozhodovací praxe), neboť neoznačila konkrétní judikaturu, a tím nebyl umožněn věcný přezkum rozhodnutí odvolacího soudu.

4. Nejvyšší soud nadto upozornil, že krajský soud úvahu o platnosti převodní smlouvy uvedl pouze jako alternativní důvod zamítnutí žaloby první stěžovatelky. Za zásadnější důvod zamítnutí žaloby považoval Nejvyšší soud, že se první stěžovatelce nepodařilo prokázat existence restitučního nároku ve výši rovnající se hodnotě požadovaných pozemků, což sice v dovolání rovněž kritizovala, avšak nespojila to již s řešením odpovídající právní otázky a nevymezila tak řádně důvod přípustnosti dovolání. Nejvyšší soud připomenul, že bylo-li důvodem rozhodnutí odvolacího soudu několik samostatných okolností, pro které nebylo žalobě možno vyhovět, je nutné zpochybnit všechny; v opačném případě totiž nemůže věcný přezkum jen některého z nich na výsledku nic změnit. Jinak řečeno, dovolací soud se může zabývat řešením pouze takových otázek, jejichž zodpovězení (v souladu s požadavkem dovolatele) je způsobilé přinést pro dovolatele příznivější rozhodnutí ve sporu.

5. Přípustnost dovolání druhé ze stěžovatelek podle Nejvyššího soudu nemůže založit námitka nesprávnosti postupu krajského soudu, který ji nevyzval k vyjádření, zda souhlasí s převodem alternativních pozemků či k přímému označení takových pozemků, které by byly způsobilé uspokojit jí uplatněný nárok v řízení o vydání náhradního pozemku podle zákona o půdě, v němž soud není vázán petitem žaloby. Nenavrhl-li totiž stěžovatelka sama v průběhu celého řízení, ve kterém byla zastoupena advokátem, rozdělení dotčeného pozemku, ani převod odlišného pozemku, není rozhodnutí odvolacího soudu v rozporu s rozhodovací praxí dovolacího soudu (např. usnesení ze dne 27. 6. 2017, sp. zn. 28 Cdo 4048/2016) a Ústavního soudu (např. náleze ze dne 22. 9. 2020, sp. zn. IV. ÚS 1152/20), jež soudu jinak ukládá vést neúspěšného žadatele k označení jiných pozemků způsobilých uspokojit jím uplatněný nárok (např. usnesení ze dne 4. 5. 2022, sp. zn. 28 Cdo 1185/2022).

6. Část dovolání, kterou byly napadeny první stěžovatelkou výroky III. a V. rozsudku krajského soudu

a druhou stěžovatelkou výroky II., IV. a VI., shledal Nejvyšší soud jako subjektivně nepřipustnou, neboť těmito výroky byla dotčena vždy pouze práva druhé z nich (např. povinnost hradit vedlejším účastníkům náklady řízení). V těchto částech tedy dovolání odmítl dle § 243c odst. 3 a § 218 písm. b) o. s. ř.

7. Dovolání první stěžovatelky proti výrokům IV. a VI. a druhé stěžovatelky proti výroku V. o nákladech řízení před soudy obou stupňů, ve kterých stěžovatelky namítaly nezohlednění okolností zvláštního zřetele hodných odvolacím soudem, Nejvyšší soud odmítl z důvodu, že dovolání není ze zákona přípustné [§ 238 odst. 1 písm. h) o. s. ř.].

II. Argumentace stěžovatelek

8. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky ("Ústava") a § 72 a násl. zákona č. [182/1993](#) Sb., o Ústavním soudu ("zákon o Ústavním soudu"), se stěžovatelky domáhají zrušení napadeného usnesení Nejvyššího soudu i rozsudku krajského soudu vyjma jeho výroku I (poznámka ÚS: v petitu sice stěžovatelky zrušení rozsudku krajského soudu výslovně nenavrhují, ale žádají, aby byla věc vrácena krajskému soudu "k novému projednání a rozhodnutí", což nelze vyložit jinak, než že navrhují procesní "odklizení" i tohoto rozhodnutí, a to vyjma jeho výroku I., kterým krajský soud částečně potvrdil vyhovující výrok 1 rozsudku okresního soudu a který ani nebyl napaden dovoláním), neboť tvrdí, že jimi byla porušena jejich základní práva zaručená čl. 36 odst. 1 a 4 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod ("Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ve spojení s Dodatkovým protokolem k této Úmluvě.

9. Stěžovatelky ve vztahu k napadenému usnesení Nejvyššího soudu tvrdí, že v dovolání jednoznačně namítaly, že jim před zamítnutím žaloby nebylo umožněno domáhat se jiných náhradních pozemků k uspokojení restitučních nároků a odkazovaly přitom na nález Ústavního soudu ze dne 22. 9. 2020, sp. zn. IV. ÚS 1152/20. Z toho totiž jednoznačně plyne, že nevyzve-li obecný soud jinak neúspěšného žadatele v řízení o vydání náhradního pozemku podle zákona o půdě k označení jiných vhodných pozemků způsobilých uspokojit jím uplatněný nárok, dojde k porušení ústavně zaručeného práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Stěžovatelky přitom připojily odkaz i na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2017, sp. zn. 28 Cdo 4048/2016, se kterým je takový postup odvolacího soudu v rozporu, resp. potvrzuje, že rozhodnutí odvolacího soudu z uvedeného důvodu spočívá na nesprávném právním posouzení věci (§ 241a odst. 1 o. s. ř.).

10. Stěžovatelky odmítají i závěry Nejvyššího soudu k postupu krajského soudu při hodnocení převodu vlastnického práva části dotčených pozemků na druhou vedlejší účastnici. Rozsudek krajského soudu podle nich spočíval na nesprávném posouzení věci. Stěžovatelky upozorňují zejména na specifické okolnosti, které měly vliv na neúspěch jejich žaloby. V době, kdy probíhalo řízení před okresním soudem a bylo zjevné, že bude stěžovatelkám vyhověno, totiž SPÚ převedl pozemky na soukromou obchodní společnost (druhou vedlejší účastnici), a to aniž by o této okolnosti soud informoval. Oba vedlejší účastníci řízení tak uzavřeli kupní smlouvu na pozemky, o kterých věděli, že jsou předmětem řízení a bude o nich rozhodnuto s velkou pravděpodobností (a po vyhlášení rozsudku dokonce s jistotou) ve prospěch první stěžovatelky. SPÚ tak dal přednost převodu na druhou vedlejší účastnici před nárokem první stěžovatelky, ačkoliv v řízení před okresním soudem uvedl, že jde o pozemky nepřevoditelné. Postup SPÚ považují stěžovatelky za diskriminační, zavrženíhodný, s úmyslem zmařit stěžovatelkám úspěch ve věci. Z uvedených důvodů považují stěžovatelky smlouvu uzavřenou mezi SPÚ a druhou vedlejší účastnicí za neplatnou, uzavřenou v rozporu s dobrými mravy. Právně totiž toto jednání vedlejších účastníků zmařilo úspěch první stěžovatelky, jelikož skutečností, že již nejsou předmětné pozemky ve vlastnictví státu, a tedy nejsou převoditelné, oba vedlejší účastníci úspěšně argumentovali v řízení o odvolání. Odvolací soud přitom chybně neshledal jejich postup jako rozporný s dobrými mravy a naopak konstatoval, že nebylo zmařeno uspokojení restitučních nároků první stěžovatelky v soudním řízení.

11. Stěžovatelky se v této souvislosti vymezují i proti rozhodnutí o nákladech řízení, neboť byly v jejich případě naplněny požadavky § 150 o. s. ř., tedy nepřiznání náhrady nákladů řízení úspěšné straně. Rovněž tento závěr krajského soudu považují stěžovatelky za nesprávné právní posouzení věci, v rozporu s judikaturou Ústavního soudu; odkazují přitom na rozhodnutí Ústavního soudu ve své vlastní věci (nález ze dne 23. 6. 2020, sp. zn. II. ÚS 3790/19).

12. K výši restitučních nároků stěžovatelky uvádějí, že v době rozhodování okresního soudu disponovaly dostatečnými restitučními nároky dle § 11a zákona o půdě. Krajskému soudu sdělily, že disponují rovněž dalšími restitučními nároky (každá ve výši cca 260 000 Kč) dle § 18a zákona o půdě, které jim písemně potvrdil sám SPÚ. Z tohoto důvodu stěžovatelky odmítají závěr krajského soudu, že měly ke dni jeho rozhodování pouze marginální zůstatek restitučních nároků. Stěžovatelky současně upozorňují, že i ke dni podání ústavní stížnosti disponovaly dostatečnými restitučními nároky k převodu předmětných pozemků.

III. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

13. Nejvyšší soud ve vyjádření odkázal na odůvodnění napadeného usnesení a uvedl, že ústavní stížnost představuje pokračující polemiku se skutkovými závěry. Dovolání první stěžovatelky postrádalo náležitosti dle § 241a odst. 2 a § 237 o. s. ř., a proto bylo shledáno vadným (věcně neprojednatelným). Stěžovatelka sice projevila nesouhlas s právním posouzením krajského soudu, nijak však nevymezila přípustnost dovolání a vztah řešené otázky k judikatuře Nejvyššího soudu. Druhá stěžovatelka sice vymezila důvod přípustnosti dovolání dle § 237 o. s. ř., když dovodila, že měli krajský soud na věc opačný náhled než okresní soud, pak měl stěžovatelky vyzvat k označení jiných pozemků. Nejvyšší soud nicméně dovodil, že tato argumentace přípustnost dovolání nezakládá. Druhá stěžovatelka totiž sama převod odlišného pozemku nenavrhl a nenavrhl ani rozdělení dotčeného pozemku, ačkoliv již v řízení před okresním soudem bylo zřejmé, že pozemek není ke kompenzaci stěžovatelčiných nároků vhodný. Tato skutečnost byla akcentována i v odvolání SPÚ a krajský soud náležitě (bod 13.) rozsudku vysvětlil, z jakých důvodů dospěl k závěru, že pozemek není k převodu vhodný. Závěry obsažené v nálezu Ústavního soudu ze dne 22. 9. 2020, sp. zn. IV. ÚS 1152/20, se do poměrů této věci nepromítají zcela, neboť v odkazovaném případě nevyšlo v řízení najevo (nebylo to výsledkem provedení dokazování), že by oprávněná osoba mohla žádat vydání i části nárokovaného pozemku a že by tento požadavek mohla uplatnit v odvolacím řízení. Proto Nejvyšší soud navrhl, aby byla ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněná odmítnuta či zamítnuta.

14. Krajský soud odkázal na odůvodnění rozsudku, který v této věci vydal, a zdůraznil, že výše restitučního nároku v době rozhodování okresního soudu je bez významu (§ 154 odst. 1 o. s. ř.) a s ohledem na systém neúplné apelace nemohl přihlídnout k nově uplatněnému (navýšenému) restitučnímu nároku. V daném případě nebylo ani zjištěno, že by jediným či hlavním účelem převodní smlouvy bylo zmaření uspokojení nároku restituentů (stěžovatelek).

15. SPÚ uvedl, že ústavní stížnost považuje za přípustnou pouze ve vztahu ke druhé stěžovatelce a otázce posouzení námitek k výroku III. rozhodnutí krajského soudu Nejvyšším soudem. Ústavní stížnost však považuje v této části za zjevně neopodstatněnou. Vedlejší účastník sice připouští existenci judikatury, která určitou povinnost soudu dovozuje, avšak jejím účelem je předcházet překvapivým rozhodnutím soudu jako obecně nežádoucím procesnímu jevu. Jejím smyslem není nahrazovat odpovědnost účastníka za vedení vlastního sporu - nelze jí nahrazovat aktivitu účastníka tam, kdy je ze všech okolností případu patrné, že účastníku je zřejmé to, co by mu soud jinak poučením či výzvou sděloval. Druhá stěžovatelka přesto setrvala na vydání předmětného pozemku a neprojevila ochotu k jiné podobě vypořádání, ačkoliv si musela být vědoma, že je její uplatněný nárok ohrožen a že možnost vznést jiný nárok má. Není tedy pochybením obecných soudů, vyložily-li si její procesní nečinnost jako projev nezájmu o jiný způsob vypořádání. Nepřípustnost ústavní stížnosti první stěžovatelky spatřuje SPÚ v okolnosti, že nevyčerpala efektivně všechny procesní prostředky,

keré jí zákon k ochraně práva poskytuje. Podala totiž dovolání bez zákonných náležitostí, a tím zabránila jeho meritornímu projednání. Obě stěžovatelky přistoupily k dovolání lehkovážně, takže například napadly rozhodnutí krajského soudu jako celek, byť byly oprávněny podat dovolání každá pouze z části. Podle SPÚ ústavní stížnost není prostředkem, kterým by mohla druhá stěžovatelka dohánět svoji dřívější procesní nečinnost. Jelikož druhé stěžovatelce nebyla odňata možnost procesně usilovat o subsidiární uspokojení svého nároku ve vztahu k jinému pozemku, má vedlejší účastník za to, že k tvrzenému zásahu do základního práva stěžovatelky nedošlo. Ústavní stížnost by proto měl Ústavní soud odmítnout částečně pro nepřipustnost, částečně pro zjevnou neopodstatněnost.

16. Druhá vedlejší účastnice (Rybářství Doksy spol. s r. o.) ve vyjádření upozornila, že ze strany druhé stěžovatelky jsou bezdůvodné námitky vztahující se k otázce platnosti/neplatnosti převodu dvou pozemků převedených SPÚ na druhou vedlejší účastnici, neboť ona sama o vydání těchto pozemků neusilovala. Dále nesouhlasí s tvrzením, že k převodu pozemků došlo v rozporu s dobrými mravy, neboť v době jeho realizace neexistovalo žádné pravomocné rozhodnutí, které by tomu bránilo. Tvrdí, že pozemky na ni byly převedeny na základě veřejné nabídky, řádné přihlášky, doložení odpovídajících restitučních nároků a uzavření kupní smlouvy, a to za splnění všech zákonných podmínek. Obě stěžovatelky měly možnost se veřejné nabídky účastnit, doložit výši svých restitučních nároků a o převod předmětných pozemků do svého vlastnictví rovněž usilovat. Žádná z nich ale nic takového neučinila. Druhá vedlejší účastnice připomíná, že důvodem zamítnutí žaloby první stěžovatelky byla nedostatečnost restitučních nároků. Ačkoliv se stěžovatelky "snažily" v odvolacím řízení tvrdit, že disponují dalšími restitučními nároky, nebyly schopny svá tvrzení prokázat. Tuto skutečnost přitom netvrdily ani v řízení před okresním soudem, byť byly řádně poučeny. Při otevření dokazování by tak šlo o nepřipustné novoty. Vedlejšímu účastníkovi je nadto známo, že ke dni podání ústavní stížnosti první stěžovatelka nedisponovala potřebnými restitučními nároky, není v postavení oprávněné osoby podle zákona o půdě a nemohlo být tedy zasaženo do jejích základních práv. Druhá vedlejší účastnice dále tvrdí, že v případě na ní převedených dvou pozemků je dána výluka dle § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě, neboť minimálně hráz rybníka na jednom z pozemků je stavbou, přičemž náhradním pozemkem může být pouze takový, jehož součástí stavba není. Za správný považuje druhá vedlejší účastnice i výrok o náhradě nákladů řízení a navrhuje ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou; v případě první stěžovatelky jde o návrh za podaný osobou neoprávněnou.

17. Stěžovatelky nevyužily možnost podat k obdržným vyjádřením repliku.

IV. Splnění podmínek řízení

18. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas - až na výjimky - oprávněnými stěžovatelkami, které byly účastnicemi řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelky jsou právně zastoupeny v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je - až na výjimku - přípustná, neboť stěžovatelky před jejím podáním vyčerpaly veškeré zákonné procesní prostředky ochrany svých práv (§ 75 odst. 1 téhož zákona a contrario).

19. Napadá-li první stěžovatelka části usnesení Nejvyššího soudu a rozsudku krajského soudu, jimiž bylo rozhodováno o právech druhé stěžovatelky, a druhá stěžovatelka části usnesení Nejvyššího soudu a rozsudku krajského soudu, jimiž bylo rozhodováno o právech první stěžovatelky, nejsou v tomto rozsahu oprávněnými stěžovatelkami. Vzhledem k tomu, že dovolání první stěžovatelky proti výroku II. rozsudku krajského soudu bylo odmítnuto pro vady, je její ústavní stížnost z důvodu zásady subsidiarity přípustná jen proti usnesení Nejvyššího soudu, nikoli i proti rozsudku krajského soudu.

V. Vlastní posouzení věci Ústavním soudem

20. Ústavní soud úvodem připomíná, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti, nikoliv běžné zákonnosti (čl. 83 Ústavy). Není proto součástí soustavy obecných soudů, není povolán k přezkumu správnosti aplikace podústavního práva a do jejich rozhodovací činnosti může zasáhnout jen tehdy, shledá-li porušení některého základního práva nebo svobody.

21. Ústavní soud dále připomíná, že podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby, přičemž závazná je i ta část odůvodnění nálezu, která je spjata s jeho výrokem (tzn. nosné důvody rozhodnutí, ratio decidendi), neboť právě (a jen) v rámci tohoto odůvodnění musí být daný výrok vykládán. Toto konstatování činí zdejší soud zejména proto, že v nyní posuzované věci je argumentováno mj. nálezem sp. zn. IV. ÚS 1152/20 a aplikovatelností jeho právních závěrů na nyní posuzovanou věc.

22. Ústavní soud rovněž opakovaně uvedl (srov. např. náleze ze dne 28. 1. 2004, sp. zn. Pl. ÚS 41/02), že právní názor obsažený v odůvodnění rozhodnutí Ústavního soudu - má-li obecnou povahu - je závazný při řešení typově shodných případů. Je tomu tak mj. proto, že jde ve svém důsledku o způsob interpretace a aplikace norem ústavního pořádku. Ústavní soud dovedl vázanost obecných soudů právním názorem Ústavního soudu rovněž z obecného principu rovnosti v právech podle čl. 1 věty první Listiny, neboť rovnost v právech ve vztahu k obecným soudům zakládá právo kromě jiného též na předvídatelné rozhodování v obdobných případech, čímž vylučuje libovůli při aplikaci práva. Za porušení principu rovnosti v právech je v této souvislosti nutno považovat zejména ty případy, kdy obecný soud neposkytne účastníkům ochranu jejich základních práv a svobod, ačkoliv ve skutkově obdobných případech v minulosti byla Ústavním soudem přiznána.

23. Rozhodnutí Ústavního soudu představují závazná interpretační vodítka pro rozhodování ve skutkově a právně obdobných věcech, od nichž je sice možné se odklonit, to ovšem pouze ve výjimečných a racionálně odůvodněných případech. Judikatura Ústavního soudu přitom plně zavazuje rovněž samotný Ústavní soud.

24. V opakovaně zmíněném nálezu sp. zn. IV. ÚS 1152/20 Ústavní soud mimo jiné dovedl, že v řízení o vydání náhradního pozemku podle zákona o půdě dojde k porušení ústavně zaručeného práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, nevyzve-li obecný soud neúspěšného žadatele k označení jiných vhodných pozemků způsobily uspokojit jím uplatněný nárok. V této věci okresní i krajský soud zamítly žalobu, kterou se stěžovatelé domáhali nahrazení projevu vůle SPÚ o převodu konkrétního pozemku do jejich vlastnictví jako oprávněných osob podle zákona o půdě, čímž by byl částečně vypořádán jejich nárok na vydání náhradních pozemků. Soudy tak učinily, aniž by zjišťovaly, zda by stěžovatelé souhlasili s uspokojením svého nároku vydáním jiných pozemků, a aniž by případně v součinnosti s jednou či druhou stranou umožnily nalezení takových jiných reálně existujících pozemků. Nejvyšší soud tehdy dospěl k závěru, že v takovém případě nebylo třeba stěžovatele k označení jiného vhodného pozemku vyzývat.

25. Ústavní soud v uvedeném nálezu shrnul dřívější judikaturu Nejvyššího soudu k procesnímu postupu soudů ve věcech převodů náhradních pozemků oprávněným osobám podle zákona o půdě. V rozsudku ze dne 21. 10. 2008, sp. zn. 28 Cdo 2650/2006, totiž Nejvyšší soud uvedl, "že právo podle § 11 odst. 2 zákona o půdě je právem, které je vymožitelné, je soudem chráněno podle § 1-3 o. s. ř. a lze je realizovat uložením povinnosti uzavřít smlouvu. Soud však musí disponovat skutkovými zjištěními umožňujícími mu rozhodnout o povinnosti žalovaného náhradní pozemek poskytnout. K tomu je mj. třeba znát i seznam pozemků, které s ohledem na výsledek přípravného řízení je možno oprávněné osobě nabídnout. [...] Pokud totiž oprávněná osoba požaduje uspokojení svého práva na náhradní pozemek, které žalovaný může plnit vícero způsoby, jde o řízení o určitém způsobu vypořádání ve smyslu § 153 odst. 2 o. s. ř. Podstatou uplatněného návrhu je nárok na převod náhradního pozemku, soud však není vázán žalobním petitem, podle něhož má být převeden konkrétní pozemek. Soud může podle uvedeného ustanovení překročit návrh účastníků, protože z

právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky. [...] Soudy tedy nepostupovaly správně podle § 153 odst. 2 o. s. ř., pokud nezjistily, zda žalobci souhlasí s převodem i jiných vhodných pozemků podle rozhodnutí soudu."

26. V rozsudku ze dne 10. 8. 2010, sp. zn. 28 Cdo 2423/2008, Nejvyšší soud uvedl, že ukáže-li se v průběhu řízení, že oprávněnou osobou vybraný pozemek není k převodu způsobilý, lze žalobě vyhovět i převodem jiného (vhodného) pozemku za předpokladu, že s takovým plněním oprávněná osoba souhlasí. Nejvyšší soud i v řadě dalších rozhodnutích zopakoval závěr, že v situaci, kdy soudy dovodily nemožnost převodu v žalobě označeného pozemku k uspokojení práva na náhradní pozemek, porušily § 153 odst. 2 o. s. ř. tím, že nezjistily, zda žalobci souhlasí s převodem i jiných vhodných pozemků podle rozhodnutí soudu (k tomu viz rozsudky ze dne 6. 1. 2009, sp. zn. 28 Cdo 3250/2008, ze dne 24. 3. 2009, sp. zn. 28 Cdo 1082/2008, ze dne 2. 4. 2009, sp. zn. 28 Cdo 4265/2007 či zmíněný rozsudek sp. zn. 28 Cdo 2423/2008). V usnesení ze dne 9. 4. 2019, sp. zn. 28 Cdo 3648/2018, ve věci, kde soudy shledaly, že v žalobě označený pozemek nelze převést, dovolací soud zmínil, že soudy postupovaly správně, když vedly účastníky k tomu, aby byl restituční nárok žalobce uspokojen převodem jiných vhodných pozemků vlastněných žalovanou, neboť řízení o uspokojení nároku převodem náhradního pozemku oprávněné osobě je řízením o určitém způsobu vypořádání vztahů mezi účastníky ve smyslu § 153 odst. 2 o. s. ř.

27. Dle usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2017, sp. zn. 28 Cdo 4048/2016, "nárok oprávněné osoby lze tudíž uspokojit vícero způsoby a soud v řízení není žalobním návrhem (petitem) vázán (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 11. 2009, sp. zn. 28 Cdo 3453/2007, či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2015, sp. zn. 28 Cdo 1324/2014, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2017, sp. zn. 28 Cdo 4048/2016). Soud měl tudíž vyzvat žalobce, aby (především z nabídky žalované) označil jiné vhodné pozemky způsobilé k vykrytí uplatněného restitučního nároku (§ 118a odst. 2 a 3 o. s. ř.)."

28. Ústavní soud v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1152/20 rovněž připomněl, že nabízí-li se vícero možných výkladů právního předpisu, které respektují standardní výkladové metody, pak je třeba vybrat takový, který v co nejmenší míře zasahuje do základních práv. Jde-li o výklad procesních předpisů upravujících soudní řízení, je nezbytné důsledky možných výkladů posoudit zejména z hlediska naplnění práva na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny). Existují-li proto dvě možnosti procesního postupu, je třeba vždy zvolit řešení, které poskytuje ochranu právům účastníka řízení (nález ze dne 14. 8. 2019, sp. zn. II. ÚS 2398/18, bod 57 odůvodnění). Podle Ústavního soudu je přitom právě požadavek, aby soud zjistil, zda žalobci souhlasí s převodem i jiných vhodných pozemků, schopen efektivněji naplnit jejich právo na soudní ochranu. Takto se totiž lze vyhnout negativním důsledkům postupu zvolenému obecnými soudy (zamítnutí žaloby pro nemožnost převodu původně požadovaného pozemku atd.).

29. Ústavní soud konstatuje, že výše formulované právní názory jsou aplikovatelné i na nyní posuzovanou věc. Nepostupoval-li tedy krajský soud popsáním způsobem a jeho postup později Nejvyšší soud, navzdory ustálené judikatuře formulované pro danou oblast, aprobeval, aniž by svůj postup uspokojivě odůvodnil, dopustil se libovůle, čímž porušil právo stěžovatelek na soudní ochranu. Neobstojí přitom námitky účastníků a vedlejších účastníků řízení, že bylo na stěžovatelkách, aby byly v řízení aktivní, neboť již v jeho průběhu bylo údajně zřejmé, že nebudou úspěšné. Z četné judikatury se totiž podává, že je to právě soud, komu náleží povinnost zjistit, zda žalobci souhlasí s uspokojením jejich nároků jinými pozemky, neboť je nezbytná k naplnění účelu tohoto typu řízení a k ochraně žalobců. Odpovědnost soudu za vedení řízení přitom nelze přenášet na tyto účastníky.

30. K tomuto obecně platnému právnímu názoru Ústavní soud v nyní posuzované věci doplňuje, že za daného stavu, kdy byly stěžovatelky se svými nároky u okresního soudu úspěšné a s přihlédnutím k

okolnostem, za jakých byly nárokované pozemky převedeny, a tento převod byl současně stěžovatelkami napaden žalobou na určení vlastnictví k nim, a poté, co krajskému soudu byly schopny doložit vyjádření SPÚ o jejich dalších nárocích v hodnotě 260 000 Kč pro každou z nich (viz protokol o jednání před odvolacím soudem č. l. 445), nemohlo být postaveno najisto, že v řízení nebudou úspěšné. Ostatně ani odvolací krajský soud při jednání takový svůj náhled na věc neavizoval.

31. Ústavní soud nad rámec uvedeného bere do úvahy, jakým způsobem je ze strany státu k nárokům stěžovatelek dlouhodobě přístupováno. V daném případě lze dokonce uvést, že dřívější bezprávi generuje bezprávi nové. Za situace, kdy je již z četných soudních řízení zjevné, jak je pro stěžovatelky nadmíru komplikované domoci se i po třiceti letech veškerých svých nároků, dochází ze strany SPÚ opakovaně k maření jejich úsilí. Jak totiž vyplývá z rozhodnutí Okresního soudu v České Lípě ze dne 11. 5. 2022, sp. zn. 36 C 43/2019, SPÚ sám učinil nespornými skutečnosti o liknavém přístupu a svévoli, k němuž z jeho strany došlo při uspokojování předmětného restitučního nároku stěžovatelek, neboť vedl nárok v nesprávné výši, násobně podhodnocený, což stěžovatelky a předtím jejich matku dlouhodobě omezovalo v účasti na veřejných nabídkách náhradních pozemků pro osoby oprávněné k restituci. Jaké nesnáze jsou spojeny s uplatňováním nároků stěžovatelek, již ostatně popsal Ústavní soud v nálezu ze dne 23. 6. 2020, sp. zn. II. ÚS 3790/19, v jejich vlastní věci (zejm. viz body 55-58).

32. Namísto toho, aby SPÚ vůči stěžovatelkám usiloval o zmírnění důsledků vlastních pochybení, úsilí stěžovatelek opět zmařil převodem nárokováných pozemků na jiný subjekt. SPÚ tak učinil na základě smlouvy o bezúplatném převodu, a to bezprostředně poté, co okresní soud již žalobě první stěžovatelky vyhověl. Paradoxně tentýž SPÚ přitom ještě dne 18. 2. 2022 ve vyjádření okresnímu soudu prohlásil, že má "jednoznačně za to, že je zde dán veřejný zájem na tom, aby vlastnictví státu zůstalo k pozemkům parc. č. X1 a parc. č. X2, k. ú. Doksy u Máchova jezera, zachováno [...] V případě vlastnictví státu pak nebudou předmětné pozemky a provoz Čepelského rybníka a jeho funkce odvislé od případných rizik spojených se soukromým vlastnictvím, které představují možná soudní řízení, exekuce, úpadek apod., jež by mohly vést k paralyzování funkčnosti Čepelského rybníka a tím vytvoření nepřijatelného vodohospodářského rizika pro obec Doksy a její obyvatele" (viz č. l. 325). Zatímco tedy převodu pozemků do vlastnictví první stěžovatelky SPÚ bránil, tytéž pozemky současně nabízel formou veřejné nabídky jiným zájemcům.

33. Jak uvedl okresní soud v bodu 5 usnesení ze dne 22. 3. 2023, č. j. 37 C 72/2023-46, jímž zakázal (na základě návrhu na předběžné opatření podaného současně se žalobou stěžovatelek na určení vlastnického práva k dotčeným pozemkům) druhému vedlejšímu účastníkovi nakládat s dotčenými pozemky, lze takový postup vedlejších účastníků považovat za účelový, kdy jeho záměrem bylo zmaření případného pravomocného rozhodnutí soudu. Ústavní soud je s okresním soudem za jedno, že takto nestandardní postup je zarážející, nadto je-li osobou takto postupující subjekt, kterému přísluší hospodařit s majetkem státu, kdy takové dispozice by měly být zcela transparentní (viz č. l. 384).

34. Za těchto okolností a s ohledem na desítky řízení, které jsou stěžovatelky dlouhodobě nuceny vést, aby napravily pochybení státu, není právě ze strany SPÚ případné, vytýkat jim neaktivitu, procesní nečinnost, neodpovědné chování či opomenutí ucházet se o dotčené pozemky prostřednictvím veřejné nabídky, jak připomenul i druhý vedlejší účastník. Právě SPÚ, pro jehož pasivitu jsou ostatně obdobná řízení vedena, by měl v těchto případech disponovat seznamem alternativních dostupných nemovitostí tak, aby mohlo být stěžovatelkám nakonec vyhověno a jejich nároky byly v co největší míře uspokojeny.

35. Ústavní soud v této části uzavírá, že nelze akceptovat postup soudu, jehož následkem jsou stěžovatelky - v rozporu s judikaturou Ústavního i Nejvyššího soudu - zbaveny možnosti uspokojit své

nároky jiným způsobem a mít tak v řízení úspěch. V opačném případě by totiž byly stěžovatelky nuceny, hodlají-li dosáhnout uspokojení svého nároku prostřednictvím jiného pozemku, k podání nové žaloby, kde bude třeba znovu prokázat, že jsou oprávněnými osobami, že je SPÚ liknavý a znovu by musely absolvovat řízení od začátku. Je proto třeba upřednostnit řešení, při kterém by mohly stěžovatelky ochrany svého práva dosáhnout již v původním řízení, souhlasily-li by s převodem jiných pozemků (obdobně viz nález sp. zn. IV. ÚS 1152/20).

36. Jde-li o námitku první stěžovatelky, že její dovolání nebylo stiženo vadou, pro kterou je nebylo možné projednat, Ústavní soud z textu dovolání obsaženého ve spisu zjistil, že výše řešený postup krajského soudu, který nezjišťoval jejich zájem o převod alternativních pozemků, napadly dovoláním obě stěžovatelky. Výslovně zde uvedly, že krajský soud "tímto postupem zasáhl do ústavně zaručeného práva Žalobkyň na soudní ochranu [...] Žalobkyním ale nebylo [...] umožněno, aby označily jiné vhodné pozemky." Nejvyšší soud patrně v návaznosti na text "a jmenovitě Žalobkyni 2 ve vztahu k parc. č. X3 v k. ú. Doksy u Máchova jezera", kterým druhá stěžovatelka konkretizovala pozemek, jehož převodu se domáhala, usoudil, že v této části podává dovolání výhradně druhá stěžovatelka. Jak již ale bylo uvedeno výše, z celkového kontextu a uplatněné argumentace je zřejmé, že postup krajského soudu napadají ve vztahu k poučovací povinnosti krajského soudu obě stěžovatelky. Nezabýval-li se tedy Nejvyšší soud dovoláním první stěžovatelky v tomto rozsahu, porušil její základní právo na přístup k soudu.

37. Ústavní soud pro úplnost dodává, že za rozpornou s principy spravedlnosti a ke stěžovatelkám mimořádně necitlivou považuje okolnost, že při rozhodování o nákladech řízení krajský soud nezohlednil zjevně účelové a dlouhodobě i svévolné jednání SPÚ ve vztahu ke stěžovatelkám a stejně tak účelové jednání druhého vedlejšího účastníka, jehož přičiněním stěžovatelky v řízení neuspěly. Těmito aspekty se měl krajský soud zabývat, stejně jako otázkou, nakolik bylo zastoupení druhého vedlejšího účastníka účelné, uzavíral-li současně s probíhajícím řízením s SPÚ smlouvu o bezúplatném převodu dotčených pozemků a bylo mu tedy známo, že úspěch stěžovatelek tímto způsobem sám zmaří.

38. K problematice nákladů řízení se Ústavní soud sice staví rezervovaně a podrobuje ji pouze omezenému ústavněprávnímu přezkumu, neboť z hlediska kritérií spravedlivého procesu totiž "spor" o náklady řízení zpravidla nedosahuje intenzity opodstatňující výrok Ústavního soudu o porušení ústavně zaručených práv stěžovatele. V ojedinělých případech však i otázka náhrady nákladů řízení může nabýt ústavněprávní dimenzi, ať už v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení, což nastává např. v důsledku interpretace a aplikace příslušných ustanovení zákona, v nichž by byl obsažen prvek svévole, nebo zjistí-li Ústavní soud extrémní rozpor s principy spravedlnosti, nebo že bylo zasaženo i jiné základní právo (viz např. nález ze dne 3. 4. 2012 sp. zn. IV. ÚS 2119/11 či nález ze dne 28. 4. 2020 sp. zn. IV. ÚS 3017/19).

39. Otázku náhrady nákladů řízení upravuje občanský soudní řád, který opravňuje soud výjimečně, jsou-li pro to důvody hodné zvláštního zřetele, náhradu nákladů zcela nebo z části nepřiznat (§ 150 o. s. ř.). Přestože průběh řízení před obecnými soudy byl významně ovlivněn nestandardním jednáním vedlejších účastníků, krajský soud je nevzal do úvahy; alespoň z odůvodnění jeho rozhodnutí to nevyplývá. Zásady vztahující se k čl. 36 odst. 1 Listiny přitom vyžadují, aby výrok o náhradě nákladů řízení byl v souladu s průběhem řízení (a tedy i s úkony účastníků), přičemž úvaha soudu při tomto rozhodování musí být věrohodná, logická, s přihlédnutím ke všem okolnostem věci, včetně morálních důvodů (obdobně nález ze dne 11. 6. 2009 sp. zn. III. ÚS 922/09). V nyní posuzované věci Ústavní soud dospěl k závěru, že rozhodnutí týkající se nákladů řízení je ve výše uvedeném smyslu nepřezkoumatelné a vykazuje prvky svévole.

VI. Závěr

40. S ohledem na všechny uvedené důvody Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl v rozsahu, jak vyplývá z výroku tohoto nálezu, a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu částečně zrušil napadená rozhodnutí Nejvyššího soudu a krajského soudu pro rozpor s čl. 36 odst. 1 Listiny. Touto kasací Ústavní soud přímo otevírá procesní prostor krajskému soudu pro vydání nového rozhodnutí ve věci druhé stěžovatelky (o odvolání první vedlejší účastnice proti vyhovujícímu výroku 2 a souvisejícímu nákladovému výroku rozsudku okresního soudu), tentokrát již nezasaženého uvedenými ústavními deficity. V následném řízení je přitom krajský soud vázán právními závěry obsaženými v tomto nálezu a musí vést stěžovatelku k uspokojení nároku vydáním jiných převoditelných pozemků, ať už ze seznamu alternativních pozemků předloženého SPÚ, či dle návrhu samotné stěžovatelky.

41. Ohledně první stěžovatelky otevírá Ústavní soud tento procesní prostor nepřímou, přes nové rozhodnutí Nejvyššího soudu, z důvodu nepřipustnosti ústavní stížnosti první stěžovatelky proti rozsudku krajského soudu, Nejvyšší soud tedy znovu - vázán závěry tohoto nálezu - posoudí dovolání první stěžovatelky proti výroku II rozsudku krajského soudu.

42. V rozsahu, ve kterém stěžovatelky nebyly oprávněnými stěžovatelkami, neboť napadaly části rozhodnutí, které se netýkaly jejich práv, nýbrž práv druhé z nich, Ústavní soud ústavní stížnost odmítl podle § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu. V rozsahu, kterým první stěžovatelka navrhovala zrušit i rozsudek krajského soudu v částech, ve kterých rozhodoval o jejich právech (výrok II včetně akcesorických nákladových výroků), Ústavní soud její ústavní stížnost odmítl podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu pro její nepřipustnost, neboť Nejvyšší soud dovolání první stěžovatelky proti výroku II rozsudku krajského soudu odmítl pro vady, až nyní, po kasačním zásahu Ústavního soudu, jej posoudí věcně.

© EPRAVO.CZ - Sbírnka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Důkazní břemeno](#)
- [Dokazování, neúčinnost právního jednání](#)
- [Katastr nemovitostí](#)
- [Náhrada za ztrátu na výdělku \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Ochrana spotřebitele \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Pracovněprávní vztah \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Společný nájem bytu manžely \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Určení otcovství \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Jméno v obchodní firmě právnické osoby](#)
- [Dokazování](#)
- [Bolestné](#)